

Utjecaj medija na neformalno i informalno usvajanje engleskog kao stranog jezika prije i tijekom pandemije koronavirusa

Frengeš, Lara

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:708574>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-05**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

LARA FRENGEŠ

**UTJECAJ MEDIJA NA NEFORMALNO I INFORMALNO
USVAJANJE ENGLESKOGA KAO STRANOGA JEZIKA
PRIJE I TIJEKOM PANDEMIJE KORONAVIRUSA**

ZAVRŠNI RAD

Petrinja, rujan 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Petrinja)**

Lara Frengeš

**UTJECAJ MEDIJA NA NEFORMALNO I INFORMALNO
USVAJANJE ENGLESKOGA KAO STRANOGA JEZIKA
PRIJE I TIJEKOM PANDEMIJE KORONAVIRUSA**

ZAVRŠNI RAD

**MENTOR RADA:
doc. dr. sc. Alenka Mikulec**

Petrinja, rujan 2022.

Sadržaj

SAŽETAK

SUMMARY

1. Uvod	1
2. Usvajanje/učenje engleskoga kao stranoga jezika	3
2.1. <i>Pozitivne strane usvajanja/učenja engleskoga kao stranoga jezika u ranoj i predškolskoj dobi</i>	5
2.2. <i>Negativne strane usvajanja/učenja engleskoga kao stranoga jezika u ranoj i predškolskoj dobi</i>	6
3. Utjecaj medija na jezični razvoj	9
3.1. <i>Pozitivan utjecaj medija na jezični razvoj</i>	10
3.2. <i>Negativan utjecaj medija na jezični razvoj</i>	14
4. Pandemija koronavirusa	16
5. Intervju	18
6. Zaključak	21
Literatura	22
Prilog 1	26
Izjava o izvornosti završnog rada	28

SAŽETAK

Tijekom pandemije korona virusa mnogi su se našli u situaciji da provode znatno više vremena koristeći se medijima, bilo u slobodno vrijeme ili zato što su poslovne ili školske obveze bili primorani obavljati na taj način. Vrtići su bili među rijetkim obrazovnim ustanovama koje su za vrijeme pandemije u najmanjoj mjeri osjetili posljedice zatvaranja (eng. *lockdown*), no iako su najkraće bili zatvoreni, uočena je povećana uporaba medija među djecom tijekom navedenog razdoblja. Mediji su budućnost i ne možemo ih izbjeći, no ono što možemo učiniti je kontrolirati medijske sadržaje kojima se koriste djeca. Mediji uistinu mogu pozitivno utjecati kako na sveukupan tako i na jezični razvoj djece uz uvjet da su djeca izložena edukativnim sadržajima i da odrasli razgovaraju s djecom o korištenim sadržajima. Kako je engleski najčešće korišten jezik u medijima, moguće je da će korištenje medija doprinijeti usvajanju toga jezika.

Tema koja se obrađuje u ovom završnom radu je potencijalni učinak pandemije Covida-19, a posljedično i medija, na jezični razvoj djece. U radu se govori o prednostima i nedostacima ranoga učenja i usvajanja stranoga jezika te o pozitivnim i negativnim utjecajima medija na jezični razvoj, posebice tijekom pandemije. Na kraju, u radu su predstavljena mišljenja dviju odgajateljica koje u vrtiću rade u programu ranoga usvajanja engleskoga jezika o mogućem utjecaju pandemije i medija na jezični razvoj djece.

Ključne riječi: mediji, obrazovanje i skrb u ranom djetinjstvu, pandemija koronavirusa, usvajanje engleskoga jezika.

SUMMARY

During the coronavirus pandemic, many people have been in a situation where their reliance on and use of the media has increased significantly, either for entertainment purposes during their free time or because they had to do their job or schoolwork using computers or other media. Kindergartens were among the few educational institutions that were the least affected by the lockdown during the pandemic, but even though the lockdown period was the shortest for them, children's use of various media has increased during that period. Media are the future, and we cannot escape them, but what we can do is control the media content used by children. Media indeed can have a positive effect on children's development in general as well as their language development provided the content they are exposed to has an educational purpose and provided that adults discuss with the children the media content to which they have been exposed. Since English is the most widespread language in the world of media, it is likely that media use will facilitate the acquisition of that language.

This thesis discusses a potential effect of the Covid-19 pandemic and consequently, the media, on children's language development. The thesis presents some advantages and disadvantages of early foreign language learning and acquisition as well as positive and negative media influence on children's language development, especially during the pandemic. The final chapter brings the opinions of two kindergarten teachers working in an EFL programme about a possible impact of the pandemic and the media on children's language development.

Keywords: Coronavirus pandemic, early childhood education and care, English language acquisition, media.

1. Uvod

Jezik kao dio kulture ljudima daje osjećaj pripadnosti i pomaže u oblikovanju njihove osobnosti. Iz toga razloga važno je da djeca znaju koji je njihov materinski jezik jer će on obilježiti njihovo djetinjstvo i omogućiti socijalizaciju s vršnjacima i odraslima. Iako se često naglašava važnost usvajanja drugoga i/ili stranoga jezika od rane dobi, mora se voditi računa da je usvajanje materinskoga jezika ipak primarno i nikako se ne smije zanemariti.

U 21. stoljeću većina ljudi svoje slobodno vrijeme provodi koristeći se medijima. Mediji, kao sredstva pomoću kojih možemo dobiti informacije, novosti itd., mogu biti: tiskani mediji, radio, televizija te novi mediji, koji podrazumijevaju društvene mreže i aplikacije za komunikaciju kao što su Telegram, Whatsapp, Viber i sl. S obzirom na to da su mnogi ljudi tijekom pandemije koronavirusa bili primorani raditi od kuće, povećana izloženost medijima bila je neizbježna. Također, vrtići i ostale obrazovne ustanove bili su zatvoreni za vrijeme *lockdown*-a te su i najmlađi vrijeme provodili kod kuće, često ispred televizora, računala, tableta i mobilnih telefona. Utjecaj medija dokazano je snažan, što potvrđuju i istraživanja poput onih koja spominju Apel i Masterson (2000; prema Posokhovej, 2004) te Rice i Haight (1986; prema Rice i Woodsmall, 1988). Uzimajući u obzir vrijeme provedeno koristeći se medijima i sadržaj korištenih medija, prema istraživanju koje navode Zimmerman i sur. (2007), moguće je ocijeniti je li utjecaj bio pozitivan ili negativan. Osim utjecaja na mentalno zdravlje, vid i ponašanje, mediji utječu i na razvoj neformalnog i informalnog učenja, naročito kod djece.

Neformalno je ono obrazovanje kojemu su djeca izložena kroz strukturirane obrazovne programe izvan formalnoga prostora, u ovom slučaju vrtića, a informalno je nestrukturirano te se odnosi na znanja koja djeca usvajaju iz društva i okoline (Skupnjak i Tot, 2019). Autorice također spominju kako se informalno i neformalno učenje nerijetko doživljava kao sve što nije unutar konteksta formalnoga učenja. Schugurensky (2000; prema Skupnjak i Tot, 2019, str. 311) spominje različite oblike informalnog učenja: „samoupravljanje (namjerno, postoji svjesnost učenja), nenamjerno učenje (nema namjere, ali postoji svjesnost učenja) i socijalizacija (nema ni namjere ni svjesnosti učenja tijekom procesa učenja)“. Kada govorimo o neformalnom i informalnom usvajanju ili učenju jezika, primjer neformalnoga usvajanja stranoga jezika bilo bi pohađanje tečaja, dok do informalnog usvajanja u pravilu dolazi u situacijama u kojima je osoba izložena jeziku kod kuće ili u društvenoj interakciji (Lightbown i Spada, 2001). Prema tome, usvajanje stranoga jezika posredstvom medija najčešće bismo

definirali kao informalno učenje (gledanje animiranih filmova, igranje računalnih igrica i sl.), no budući da je zahvaljujući razvoju digitalnih medija, između ostaloga, moguće pohađati tečajeve stranih jezika posredstvom raznih aplikacija na računalu ili mobilnim telefonima, možemo zaključiti da je i neformalno usvajanje jezika moguće posredstvom medija.

Cilj ovoga završnog rada je utvrditi moguće pozitivne ili negativne učinke medija na jezični razvoj djece rane i predškolske dobi tijekom pandemije koronavirusa.

U poglavlju *Usvajanje/učenje engleskoga kao stranoga jezika* opisane su razlike između usvajanja i učenja jezika, pozitivne i negativne strane usvajanja jezika u ranoj i predškolskoj dobi te miješanja kodova. U sljedećem poglavlju, *Utjecaj medija na jezični razvoj*, razmatraju se pozitivni i negativni utjecaji medija na jezični razvoj djece. U poglavlju *Pandemija koronavirusa* navedeni su opći podaci i brojke o pandemiji, a zatim i posljedice koje je pandemija imala na djecu. Slijedi poglavlje u kojemu je opisan intervju s dvjema odgajateljicama o posljedicama pandemije koronavirusa i utjecaju medija na jezični razvoj djece rane i predškolske dobi.

2. Usvajanje/učenje engleskoga kao stranoga jezika

Na samom je početku važno definirati osnovne pojmove vezane uz učenje i usvajanje materinskoga i stranoga jezika. Jelaska (2007) navodi nekoliko naziva kojima se opisuje stjecanje materinskoga jezika, a koji su istoznačni, blisko značni ili slično značni: ovladavanje jezikom, usvajanje jezika, jezično usvajanje te dječje jezično usvajanje. Dakle, vidimo da je, kada govorimo o materinskom jeziku, naglasak na usvajanju dok se za strani jezik najčešće koristi izraz učenje stranoga jezika, ali i usvajanje stranoga jezika i ovladavanje stranim jezikom. Jelaska (2007, str. 92) opisuje usvajanje kao spontano ovladavanje jezikom u prirodnim okolnostima, učenje kao „svjestan proces koji se zbiva u osmišljenim situacijama i dovodi do tečnoga vladanja stranim jezikom“, a ovladavanje jezikom kao nadređeni pojam kojim se opisuje učenje i usvajanje. Jelaska (2007) također definira i izraze drugi, strani i ini jezik, pri čemu se drugi jezik odnosi na jezik koji se zbog okoline mora koristiti u svrhu sporazumijevanja, strani jezik podrazumijeva onaj jezik koji se ne govori u okolini u kojoj osoba živi, već izvan nje, a ini jezik podrazumijeva i drugi i strani jezik. Prebeg-Vilke (1991) govori o usvajanju stranoga ili drugoga jezika kao procesu koji se odvija prirodno, dakle gotovo na isti način na koji dijete usvaja materinski jezik što može dovesti do bilingvizma, odnosno dvojezičnosti tijekom rane dobi, dok učenje stranoga jezika nije prirodan proces i temelji se na organiziranom poučavanju. Možemo zaključiti da, iako se uz strani jezik najčešće povezuje termin učenje, u literaturi o poučavanju stranoga jezika, naročito u ranoj dobi, vrlo se često koristi upravo termin usvajanje kako bi se naglasila važnost primjene odgovarajuće metodologije poučavanja koja se temelji na prirodnom procesu koji je sličan usvajanju materinskoga jezika.

Najvažniju ulogu u usvajanju, ali i učenju, jezika dakako ima ljudski mozak čija plastičnost, odnosno fleksibilnost omogućava pojedincu da usvaja informacije i znanja čitav život pa tako i da usvoje različite jezike. Prema Čizmić i Rogulj (2018), zbog utjecaja različitih iskustava, moguće su promjene struktura neuronskih mreža u mozgu, što omogućuje stjecanje novih znanja tijekom čitavog života. Međutim, vanjski čimbenici u velikoj mjeri utječu na fleksibilnost mozga i određene procese, na primjer, smatra se da je učenje jezika determinirano kritičnim razdobljima. Čizmić i Rogulj (2018) spominju kako je pubertet kritično razdoblje kada govorimo o usvajanju ili učenju jezika jer se tada smanjuju sposobnosti imitacije i fluidnost govora, što dovodi do čestih gramatičkih grešaka i potrebe za ulaganjem većega napora pri učenju jezika. Stavovi vezani uz definiranje idealne dobi za učenje stranoga jezika

još uvijek su u određenoj mjeri kontradiktorni, no prema mišljenju mnogih istraživača, najoptimalniji period za početak jest od najranije dobi do puberteta jer su tada sposobnosti imitacije i upijanja informacija na najvišoj razini.

Engleski jezik najčešće vidamo i slušamo u medijima ili u neposrednom okruženju, primarno zbog činjenice da zbog globalizacije ima status *lingua francae*, odnosno engleski je jezik na kojemu se odvija većina međunarodne komunikacije. Stoga je usvajanje barem jednoga stranoga jezika, uglavnom engleskoga, često neizbježno.

Ako dijete ne odrasta u dvojezičnom okruženju, odnosno nema roditelje koji govore dva jezika, već je drugome jeziku izloženo u formalnom okruženju, vrlo je važno da aktivnosti kojima se poučava taj jezik budu motivirajuće. Odgajatelji stoga mogu djeci približiti engleski kao strani jezik kroz različite medije (aplikacije, programe, društvene mreže te različite oblike suradnje), igre, pjesmice, priče i slikovnice te lutkarstvo, odnosno igrokaze. Djeca će uvijek biti motiviranija za učenje i usvajanje jezika ako im se aktivnosti ne nameću, već su dio igre, posebno jer je igra za djecu prirodan način otkrivanja svijeta (Kalus, 2010). Igrokazi su također odličan način kojim se potiče dječje izražavanje na materinskom, ali i na stranom (engleskom) jeziku te su ujedno i odlična motivacija nakon što djeca prevladaju strah od javnih nastupa. Djeca uz pomoć igrokaza mogu proširiti svoj vokabular, vježbat će kod kuće, što će uključiti i roditelje u ovaj proces, te će ih motivirati kada nakon uloženog truda svima pokažu usvojeni tekst na pozornici. Djeca vole pokazivati svoja znanja i umijeća te će komunikacija s drugima na engleskom jeziku ili odlasci u zemlje u kojima se govori engleski jezik, kada je to moguće, biti poticajni za njihov jezični, ali i socijalni razvoj. Usvajanju stranoga jezika doprinosi multisenzoričko učenje jer djeca uče putem svih svojih osjetila pa je važno da njihovo učenje jezika podrazumijeva aktivnosti koje uključuju što više osjetila jer se na taj način poboljšava cjelokupna kvaliteta percepcije (Langmeier i Krejčířová 1998 i Vágnerová 2005; prema Kalus 2010). Kalus (2010) spominje važnost sistematskog i stalnog ponavljanja. Naime važno je da djeca uz nove igre i aktivnosti ponavljaju već stečena znanja jer je u ranoj dobi izraženije zaboravljanje sadržaja kojima nisu redovito izložena, ali i jer na taj način održavamo njihovu motivaciju (Brewster i Ellis, 2002 i Dunn, 1981; prema Kalus, 2010). Osim navedenoga, Kalus (2010) spominje i *potpuni fizički odgovor* (eng. *Total Physical Response*) kao metodu koja se bazira na pretpostavci da poučavanje stranoga jezika treba oponašati usvajanje materinskoga jezika (Asher, 2002; prema Kalus 2010), a posebno je korisna za poučavanje s djecom mlađe dobi jer kombinira pokret s jezičnim izražavanjem. Pričanje priča (eng. *Storytelling*) ima veliki utjecaj na kognitivni, emocionalni i jezični razvoj te se zato također često koristi u poučavanju

stranoga jezika (Kalus, 2010). Upravo činjenica da djeca rado slušaju istu priču više puta omogućuje ponavljanje već usvojenih riječi, ali i mogućnost proširivanja rječnika. Osim navedenoga, Kalus (2010) spominje i pjesmice i rime te aktivnosti bazirane na igrama. Djeca lakše pamte pjesme koje su rimovane, a općenito često ponavljaju pjesmice kada ih jednom nauče, što olakšava usvajanje stranoga jezika. Pjesmice se mogu učiti na različite načine (uz pljeskanje, sviranje udaraljka, plesanje itd.), što također može podići dječju motivaciju, ali i olakšati usvajanje sadržaja na stranome jeziku.

Uz pozitivne strane usvajanja ili učenja stranoga jezika u ranoj i predškolskoj dobi postoje i one negativne koje djetetu mogu otežati pozitivan razvoj govora na materinskom jeziku te će one kao i tema miješanja kodova biti opisani u sljedećim potpoglavljima.

2.1. Pozitivne strane usvajanja/učenja engleskoga kao stranoga jezika u ranoj i predškolskoj dobi

Za djecu se često kaže da *upijaju kao spužve* jer je njihova mogućnost usvajanja novoga sadržaja i novih informacija veća nego kod odraslih. Mnogi istraživači tvrde da isto vrijedi i za jezike. Neka istraživanja (Bialystok, 2006; Gunnerud i sur. 2020) pokazuju i da je usvajanje više jezika korisno za razvoj djeteta. Naime, smatra se da u predškolskoj dobi, točnije od treće do šeste godine, usvajanje, odnosno učenje nekoga stranoga jezika utječe i na ostala razvojna područja, a ne samo na jezični razvoj koji je primarna motivacija za taj proces. Gunnerud i sur. (2020) u svojem radu navode više istraživanja kojima analiziraju i dokazuju prednosti višejezičnosti.

Jedno od istraživanja koje potvrđuje navedeno je i istraživanje koje navode Apel i Masterson (2000; prema Posokhovej, 2004). Naime, istraživanje je provedeno s državljanima Koreje i Kine koji su imigrirali u SAD, a u obzir je uzeta dob kada su počeli usvajati engleski jezik. Rezultati su pokazali da su ispitanici koji su doselili u SAD i počeli usvajati jezik od treće do sedme godine razvili sposobnost govora gotovo na razini izvornih govornika, dok ispitanici koji su se u kasnijoj dobi doselili u SAD nisu dosegli maksimum pri usvajanju engleskoga jezika.

Kao jednu od prednosti učenja/usvajanja više jezika, Kovač (2014) navodi da dvojezična djeca prije jednojezične djece usvajaju pojedine gramatičke strukture zbog

možnosti svjesne formalne (gramatičke) analize. Npr. dvojezična djeca će opreznije stvarati rečenice jer će razmisliti o svakom dijelu rečenice, gdje će i kako koristiti koji oblik.

Bialystok (2006) na temelju provedenog istraživanja navodi kako višejezična djeca u pravilu imaju bolju *metajezičnu svijest* odnosno pokazuju bolje razumijevanje jezičnih struktura.

Kalus (2010) u svom radu kao prednosti ranoga učenja engleskoga jezika navodi smanjenu razinu anksioznosti i pozitivnije stavove prema stranom jeziku. Osim toga, u ranom djetinjstvu, čini se postoji i relativna lakoća stjecanja visoke razine vladanja zvučnim sustavom jezika (Kalus, 2010). Rano učenje stranoga jezika pruža mogućnost uključivanja većeg niza procesa, koji su uglavnom intuitivni u ranoj dobi, a kasnije se nadopunjuju ili zamjenjuju analitičkim. Kalus navodi i kako rani početak pruža formativno obrazovno iskustvo i doprinosi formiranju višejezičnog i interkulturalnog identiteta, što navodi na zaključak da djeca ne usvajaju samo znanje o jeziku, već i znanja o drugim kulturama (narodima koji se koriste tim jezikom) i otvaraju jedan novi svijet, odnosno šire svoje horizonte. Kalus (2010) se osvrće i na bolju svijest o jeziku mlađe djece kroz usporedbu materinskoga i stranoga jezika te činjenicu da što ranije krenu učiti jezik, imaju više vremena da dostignu željenu razinu ovladanosti stranim jezikom.

2.2. Negativne strane usvajanja/učenja engleskoga kao stranoga jezika u ranoj i predškolskoj dobi

Kada dijete postane zainteresiranije za sadržaje na engleskom kao stranom jeziku i svakodnevno je okruženo engleskim jezikom, postoji mogućnost da će se kod djeteta pojaviti poremećaji u izgovoru, odnosno može doći do prenošenja načina izgovora glasova iz jednoga u drugi jezik. Poremećaji u izgovoru su, prema Posokhovej (1999), sva odstupanja u govoru koja uzrokuju probleme pri točnom izgovaranju glasova, miješanje i izostavljanje glasova te netočno izgovaranje slogova, a da pri tome dijete nema problema s bogatstvom rječnika i pravilnosti gramatike govora. Farzaneh i Movahed (2015) također navode izgovor kao jedan od mogućih problema u ranom učenju/usvajanju jezika. S obzirom na to da djeca ranije dobi uspješno i lako usvajaju naglaske, posljedice ranoga usvajanja stranoga jezika mogu biti pogrešan izgovor, nesporazumi te poteškoće u kvalitetnom korištenju materinskoga jezika. Lightbown i Spada (2006; prema Kalus, 2010) govore o *subtraktivnoj dvojezičnosti*, koja se

odnosi na negativan utjecaj dvojezičnosti na učenika čije vještine materinskoga jezika nisu u potpunosti razvijene i usvajanje drugoga jezika može dovesti do gubitka prvoga. Međutim, rano usvajanje i učenje stranoga jezika ne mora nužno imati negativan učinak na materinski jezik, ako se s usvajanjem počinje nakon 4. godine, što potvrđuje i istraživanje koje u svom radu opisuje de Bot (2014). Istraživanje je provedeno u Nizozemskoj s djecom od 4. do 8. godine. Rezultati ovoga istraživanja pokazali su veliki napredak u vokabularu i gramatici engleskoga jezika kod djece koja su ranije počela učiti engleski jezik. Vokabular nizozemskog jezika bio je u skladu s dobnim normama; samo je kod nekoliko učenika rezultat bio ispod dobnih normi, ali se taj broj također smanjivao s vremenom. Dakle, uglavnom nije utvrđen negativan učinak stranoga jezika na materinski. De Bot (2014) je također utvrdio da su značajni čimbenici važni za uspjeh u ovom istraživanju bili vrijeme provedeno na nastavi engleskoga jezika i jezična vrsnoća. Naime, djeca čija je nastava trajala 60 ili manje minuta tjedno postigla su lošije rezultate od onih koji su imali 120 i više minuta tjedno nastave. Također, djeca čiji su učitelji bili na B razini engleskoga jezika ostvarila su puno lošije rezultate od djece čiji su učitelji bili na C razini ili su bili izvorni govornici. De Bot (2014) u zaključku svoga rada navodi da je engleski jezik u Nizozemskoj postao drugi jezik više nego strani jezik jer je kontakt s engleskim skoro pa neizbježan, te kako je to jedan od čimbenika koji također utječu na rezultate.

Selinker (1972; prema Prebeg-Vilke, 1991) spominje kako pri usvajanju/učenju stranoga jezika može doći do: jezičnog transfera kada dijete npr. iz hrvatskog jezika prenosi gramatički poredak riječi u engleski jezik, a oni se međusobno razlikuju, i generaliziranja pravila drugoga jezika što znači da je dijete naučilo pravilo za tvorbu prošlog vremena u engleskom jeziku i uvijek ga koristi npr. break-broke. Nadalje, izraz jezični transfer, odnosno, prema Gulan i Kresić (2011), međujezični utjecaj odnosi se na različite načine kojima jezični sustavi u mozgu utječu na jezičnu izvedbu i razvoj obaju jezika kod pojedinca.

Farzaneh i Movahed (2015) spominju kulturalne razlike, koje mogu zbuniti dijete ako ga roditelji previše izlažu stranome jeziku, a zatim vrijeme provodi među vršnjacima svojeg materinskog jezika i kulture zemlje u kojoj živi.

Osim negativnih učinaka učenja/usvajanja stranoga jezika u ranoj dobi, neki autori navode i nedostatke vezane uz način poučavanja. Primjerice, navodeći primjer Češke Republike, Kalus (2010) ističe manjak učitelja, odnosno odgajatelja kvalificiranih za poučavanje djece engleskom jeziku budući da odgajatelji, unatoč tomu što imaju znanje o potrebama djece u vrtiću i znanja o njihovom razvoju, nemaju odgovarajuću razinu znanja stranoga jezika, što značajno smanjuje učinkovitost poučavanja. Suprotna situacija je kada

predškolske ustanove zaposle profesore engleskoga jezika koji su specijalizirani za jezik, ali nemaju znanje metodika za tu dobnu skupinu i koriste metode koje nisu primjerene za dječju dob. Slična je situacija i u ostalim zemljama u Europi, ali i šire. Shin i Crandall (2014) spominju loše programe učenja engleskoga jezika koje karakteriziraju neredoviti i prekratki nastavni sati, činjenica da se strane jezike često smatra manje bitnima, nedovoljno ulaganje u materijale potrebne za kvalitetno održavanje sata itd. Farzaneh i Movahed (2015) također zaključuju da je ograničeno trajanje satova engleskoga jezika i pretežak sadržaj razlog nenapredovanja koje će roditelji primijetiti, što ne znači da djeca nisu sposobna naučiti, već im ne odgovara način na koji ih se poučava i način na koji uče.

Farzaneh i Movahed (2015) su uočili i miješanje kodova kao jednu od negativnih strana ranoga usvajanja stranoga jezika. Feltrin (2019) navodi kako je miješanje kodova proces kod kojega se u jezičnom izričaju koriste jezična obilježja ili riječi dvaju ili više jezika. Bhatia i Ritchie (2004; prema Kim, 2006) navode kako je miješanje kodova – miješanje različitih jezičnih jedinica (morfema, riječi, modifikatora, izraza, klauza i rečenica) dvaju gramatičkih sustava unutar jedne rečenice. Poblize, miješanje kodova zbiva se unutar rečenice i ograničeno je gramatičkim načelima te također može biti motivirano socio-psihološkim čimbenicima. Kim (2016) navodi različite procese miješanja kodova, a to su: umetanje, izmjenjivanje i kongruentna leksikalizacija. Koncept umetanja definira se kao umetanje materijala poput leksičke stavke ili cijele sastavnice iz jednoga jezika u strukturu drugoga jezika npr. *Dogovorili smo se da ćemo ići u Midtown, a tamo ćemo uzet Taxi (We agreed that we would go to Midtown and we would take a Taxi there)*¹ Izmjenjivanje ili alternacija definira se kao proces koji se odvija između struktura dvaju jezika, npr. *Što ćeš učiniti? Ivane, znaš li što će ona učiniti? I don't know what to do (What are you going to do? Ivan, do you know what she is going to do? I don't know what to do)* (Muysken, 2000; prema Poplack i Walker, 2003). Kongruentna leksikalizacija podrazumijeva situaciju u kojoj dva jezika dijele gramatičku strukturu koja se može popuniti s riječima iz obaju jezika (Muysken, 1997). Primjer specifično kongruentne leksikalizacije bio bi *Halloween je ove godine bio jako cool, ali actually više smo uzbuđeni zbog New Year's Party (Halloween was so cool this year, but we are actually more excited about the New Year's Party)*.

Feltrin (2019) je opisala istraživanje provedeno s djevojčicom koja se rodila i odrastala u Hrvatskoj te joj je hrvatski materinski jezik, a nakon treće godine engleski joj postaje drugi

¹ Primjeri za umetanje, izmjenjivanje i kongruentnu leksikalizaciju prilagođeni su prema <https://slideplayer.com/slide/3591278/>

jezik. S obzirom na tu činjenicu, djevojčica je u ovom slučaju naknadno postala dvojezična. Majka je osoba od koje djevojčica usvaja engleski jezik, ali ne govore ga često, već samo kad su same. Majka joj je pružala mogućnosti pjevanja, pričanja priča na engleskom jeziku, gledale su animirane filmove i igrale računalne igre na engleskom jeziku. Drugim riječima, djevojčica je na informalan način usvajala engleski jezik. Djevojčica je u rečenice počela ubacivati engleske riječi u trećoj godini, npr. „Fali mu *hand*.“ (ruka na nekoj igrački), a što se tiče gramatike u engleskom jeziku, upotrebljavala je jedninu umjesto množine, dok je u petoj godini već slagala složene rečenice na engleskom i znala je razliku između *ovaj* i *taj* odnosno *this* i *that*. Neki od primjera koje je majka uspjela zapisati kad je počela pratiti miješanje kodova su: „Reći ću baki da mi kupi *ball* i *make up*“. (lopta / šminka), „Ma, to ti je *rainbow*“. (duga), „*Choose* bijelo“. (izaberi), „Jedan *bean*“. (zrno graha), „Sad je *red*, sad je *green*“. (crveno / zeleno), „Držim se peseku za *tail*“. (rep), „Idemo naći te *cookies*“. (kekse). (Feltrin, 2019, str. 7).

3. Utjecaj medija na jezični razvoj

U interakciji s vršnjacima, djeca često koriste medije kao poticaj za komunikaciju jer, pogotovo danas u digitalnom dobu, većina ljudi, neovisno kojoj generaciji pripadaju, primaju informacije o aktualnim temama putem medija. Čest je slučaj i da, kada su kod kuće, brojni roditelji, kako bi smirili djecu ili uzeli malo vremena za sebe, posežu za medijima te svojoj djeci dopuštaju igranje igrica, gledanje videa, serija i filmova, najčešće prekomjeran broj sati, a vrlo često i sami provode slobodno vrijeme koristeći mobilne uređaje, televizor itd. Također, medije sve češće primjenjuju u praksi i odgajatelji, što omogućuje djeci učenje pomoću različitih suvremenih medija, odnosno pomoću računala, televizije ili videoigre. Mnoga su djeca izložena stranim jezicima putem medija, a najčešći su primjer videoigre koje su u većini slučajeva na engleskom jeziku. Budući da su djeca motivirana za igranje igrica, navedeno je izvrstan primjer informalnog usvajanja engleskoga jezika.

Novija istraživanja pokazuju kako djeca u prvoj godini prepoznaju 50 riječi, do treće godine prepoznaju oko 1000, a do 5. godine prepoznaju najmanje 10000 riječi materinskoga jezika (Shipley i McAfee, 2021). S obzirom na tu činjenicu, postavlja se pitanje koliko vremena djeca trebaju provoditi koristeći medije te hoće li mediji pozitivno ili negativno utjecati na njihov jezični razvoj. Roditelji bi se trebali digitalno i medijski obrazovati ako svoju djecu žele

usmjeriti na korisne sadržaje i biti općenito u mogućnosti pratiti sadržaj koji djeca pretražuju ili gledaju te na taj način umanjiti potencijalne negativne utjecaje medija na njihov jezični razvoj. Ako dijete ima veće digitalne sposobnosti od svojih bližnjih, odrasli gube kontrolu nad sadržajima koje će dijete gledati i nisu ih sposobni pratiti, što može za posljedicu imati negativan utjecaj medija, a da odrasli toga često nisu ni svjesni. Isto vrijedi i za odgajatelje koji bi trebali razvijati svoje digitalne kompetencije kako bi u svoj rad mogli uključili različite medije i maksimalno iskoristili pozitivne učinke medija na dječji razvoj. Ako su djeca pod značajnim utjecajem medija i ako ih prekomjerno koriste, potrebno im je ograničiti vrijeme korištenja te svakako pratiti sadržaje koje koriste i o njima s djecom razgovarati. Naime, ako su djeca izložena kvalitetnim sadržajima i na odgovarajući način, njihov napredak će biti vidljiv u svim aspektima razvoja (Apel i Masterson, 2000; prema Posokhova, 2004), uključujući i jezični razvoj.

3.1. *Pozitivan utjecaj medija na jezični razvoj*

Kada se vrijeme korištenja medija korisno rabi, pogotovo kvalitetnih medija, uz pomoć roditelja utjecaj medija može biti pozitivan. Na televiziji se prikazuju edukativni sadržaji koji na zabavan način djecu uvode u svijet mašte, kreativnosti, ali i jezičnog izražavanja. Sve što su vidjeli na televiziji djeca prenose u igru s vršnjacima i na taj način kroz igru i interakciju razvijaju maštu. Nekoliko je primjera emisija za djecu koje potiču jezični razvoj: *Dora istražuje* (slika 1), *Teletubbies* (slika 2), *Ulica Sezam* (slika 3), *Muppet show* itd.

U seriji *Dora istražuje* djevojčica Dora istražuje svijet i u svakoj epizodi nailazi na probleme, postavlja zagonetke i pitanja djeci pred malim ekranima, što im pruža osjećaj da su na neki način dio Dorine priče. S dovoljno dugim stankama i poticajima, lik djevojčice Dore djecu potiče na razmišljanje, govor te pomaže djeci proširiti vokabular. Serija se emitira na različitim jezicima pa time i omogućuje usvajanje stranih jezika te upoznaje djecu s drugim kulturama.

Slika 1.
'Dora istražuje'

Napomena. Preuzeto s imbd.com

Slika 2.
'Teletubbies'

Slika 3.
'Ulica Sezam'

Napomena. Preuzeto s thewrap.net

Apel i Masterson (2000; prema Posokhovej, 2004) navode kako su istraživanja pokazala da serije *Ulica Sezam*, *Muppet show* i *Teletubbiesi* koriste govor usmjeren na dijete. Naime, govor usmjeren na dijete je zapravo specifičan, sasvim spontan način na koji se odrasli obraćaju djeci, odnosno razgovaraju s njima, a njime se ostvaruje učinkovita komunikacija i pokazuje, odnosno izražava privrženost. Dakle, glumci u tim serijama služe se ovim načinom govora koji, prema istraživanjima, kod djece utječe na proširivanje vokabulara i razvoj predčitačkih vještina. Apel i Masterson (2000; prema Posokhovej, 2004), između ostalog navodi *Teletubbies* kao najbolji primjer govora usmjerenog na dijete iz razloga što glumci govore sporo, količina prikazanih informacija je primjerna i prikazane su dva puta, sve se događa u „sadašnjosti“ te u svakoj epizodi djeca uče nešto novo. Rice i Haight (1986; prema Rice i Woodsmall, 1988) također spominju *Ulicu Sezam* u kontekstu sličnosti govora likova u seriji s majčinim govorom, dakle govorom i sadržajem, koji je najčešće podržan krupnim planovima i drugim tehnikama vizualne produkcije, a samim time izraženi ključni pojmovi su uočljiviji i dobivaju na važnosti.

Na kraju, televizija se isto tako može izjednačiti s pokretnim slikovnicama koje općenito potiču jezični razvoj djece. Sličnu ulogu ima i računalo, također medij koji djeca često koriste i koji pruža znatno više mogućnosti za napredak u različitim razvojnim područjima. Pozitivan utjecaj na jezični razvoj imaju i edukativne igre na računalu koje su dizajnirane da djecu kroz interaktivan način u virtualnom svijetu potaknu na učenje i usvajanje predčitačkih vještina.

Dobar primjer ovakvih igara je *Sunčica*, edukativna igra za djecu (4-8 godina), koju je 1999. godine kreirao tim *32 bita*. Dok dijete igra ovu igricu, lik Sunčice cijelo vrijeme komunicira s njime potičući ga da riješi zadatak. Neki od zadataka namijenjeni djeci predškolske dobi su *Sunčica Memo* (djeca spajaju velika i mala slova ili početna slova zadanih riječi sa slikama tih

riječi), *Sunčica Labirint*, *Sunčica Točkatica*, *Sunčica Spremalica* itd. Za mlađu djecu tim 32 bita osmislio je i interaktivnu slikovnicu *Kiko i Kika*, koju djeca igraju sa svojim roditeljima ili odgajateljima jer oni prenose djetetove želje na ekran (<https://www.32bita.hr/igre>). Također, videoigre mogu biti veliki poticaj djeci da od rane dobi usvajaju strani jezik (najčešće engleski jezik) kako bi bili u mogućnosti napredovati i rješavati misije u izabranim igrama.

Slika 4.

'Sunčica'

Napomena. Preuzeto sa crovortex.com

eTwinning (slika 5), portal koji omogućuje međunarodnu suradnju, često se spominje kao jedan od zanimljivijih načina upoznavanja djece s drugom djecom, drugim kulturama i jezicima, te daje mogućnost odgajateljima predstaviti svoje projekte diljem svijeta.

Slika 5.

'eTwinning logo'

Napomena. Preuzeto sa <https://www.etwinning.net/hr/pub/index.htm>

Kahoot! (slika 6) je aplikacija za izradu kvizova, što isto tako može biti zabavan način učenja i usvajanja engleskoga kao stranoga jezika, a odgajatelji i roditelji mogu prilagoditi kvizove dobi i stečenom znanju djeteta.

Slika 6.

'Kahoot! logo'

Napomena. Preuzeto sa seeklogo.com

Društvene mreže koje djeca svakodnevno koriste, kao što su *TikTok* (slika 7) i *Youtube* (slika 8), također, uz kontrolu sadržaja, mogu biti motivacija za usvajanje engleskoga kao stranoga jezika jer ako djeca žele pratiti sadržaj koji nije preveden ili sinkroniziran na hrvatski jezik, bit će primorana usvojiti engleski jezik kako bi lakše pratila sadržaj. Usto, mreže poput *WhatsApp* (slika 9), *Vibera* (slika 10) i *Messengera* (slika 11) ili obične poruke, motivacija su djeci za učenje slova kako bi svojim prijateljima ili roditeljima mogla slati poruke i primiti njihove poruke. *Online* prevoditelj dostupan je u svakom trenutku kao i mnoštvo informacija koje su potrebne u kratkom roku, što internet čini toliko atraktivnim. Uz alate kao što su *online* prevoditelji postoje i stranice s rječnicima, gramatičkim pravilima na svim jezicima te općenito stranice koje djeci i odraslima omogućuju učenje i usvajanje bilo kojeg jezika na zabavan način.

Slika 7.

'TikTok logo'

Slika 8.

'Youtube logo'

Slika 9.

'WhatsApp logo'

Napomena. Slike preuzete sa seeklogo.com

Slika 10.

'Viber logo'

Slika 11.

'Messenger'

Napomena. Slike preuzete sa seeklogo.com

Glazba koju djeca putem medija imaju mogućnost slušati također pospješuje razvoj govora, a samo pjevanje je ključno za pravilnu higijenu glasa. Uz medije, glazba je uvijek dostupna - dakle djeca mogu slušati brojalice i pjesmice, ali i druge skladbe, kad god požele. Pomoću brojalica i pjesama djeca uče rimovanje, vježbaju svoju koncentraciju i pamćenje, a naposljetku svaka brojalica i pjesma ima neku slikovnu ili animiranu pratnju kada je reproducirana preko medija kao što je primjerice *Youtube*. Sve navedene stranice i aplikacije su besplatne, što ih čini dostupnima svakom kućanstvu koje ima pristup internetu.

3.2. Negativan utjecaj medija na jezični razvoj

U digitalnom dobu djeca vrlo rano ovladavaju i koriste se različitim uređajima i medijima te su danas roditelji ti koji često uče od djece, što je jedan od razloga zašto roditelji, kada i žele kontrolirati djecu i sadržaj medija kojima se koriste, ponekad jednostavno nemaju odgovarajuća znanja i vještine kao djeca. Drugi razlog zbog kojega može doći do negativnog utjecaja medija je taj što roditelji sve češće koriste različite medije kako bi djecu zaokupili dok oni, kao što je bio slučaj za vrijeme pandemije koronavirusa, rade od kuće ili dok obavljaju kućanske poslove. Iz tog razloga djeca su često prepuštena nekom od medija koji su im dostupni, a to su uglavnom televizija ili sadržaji na mobilnim telefonima. Na televiziji dijete može samo mijenjati programe i tražiti što ga najviše zanima, a najčešće su to sadržaji koji su popularni među njihovim vršnjacima, a koji su često upitne jezične kvalitete.

Djeca rane i predškolske dobi još nisu svjesna da sve što vide na televiziji nije stvarno, odnosno, možemo reći da kao gledatelji nemaju razvijeno kritičko mišljenje. Naime, kritičko

mišljenje nužno je razvijati od najmlađe dobi kako bi djeca naučila razmišljati o sadržajima i informacijama koje su čula ili vidjela te kako bi sama propitkivala, procijenila i odlučila kojim će informacijama vjerovati (Fisher, 2005). Bez propitkivanja, djeca će slijepo vjerovati svemu pa tako i svakom mediju kojim se koriste i neće biti u mogućnosti razlikovati stvarnost od sadržaja kojima su izloženi putem medija.

Kada govorimo o utjecaju medija na jezični razvoj, važno je naglasiti da glumci u sinkroniziranim animiranim filmovima često imaju određenu neprirodnu intonaciju, kojom se u svakodnevnoj komunikaciji ne služimo. Djeci koja ih često gledaju takav govor ulazi u uho i u nekim slučajevima počinju imitirati intonaciju iz animiranih filmova i zavlačiti svoj govor, što negativno utječe na njihov jezični razvoj. Neki od primjera loših utjecaja su animirani filmovi *Ben 10*, *Power Rangers*, *Winx*.

Osim navedenoga, u mnogim se popularnim animiranim filmovima koriste djeci neprimjereni izrazi, sleng, pejorativni izrazi i sl. za koje djeca mlađe dobi često nisu svjesna da ih ne bi smjeli koristiti. Na primjer, u animiranom filmu *Winx*, djeca će na materinskom jeziku čuti neprimjerene izraze kao što su *glupane*, *jadnice*, *začepi*, što zapravo može imati negativne učinke na usvajanje materinskoga jezika, a isti je negativan učinak i ako sadržaj prate na engleskom jeziku.

O nedostacima upotrebe računala pri usvajanju jezika u svom radu pišu Lai i Kritsonis (2006) te kao prvu navode kako za programe koji pomažu učiti jezik putem računala često treba izdvojiti određena financijska sredstva, što zapravo stavlja u neravnopravan položaj obrazovne ustanove s manjim budžetom i djecu lošijeg imovinskog stanja. Također, nakon kupnje računala ne staju troškovi jer se *hardver* i *softver* često treba mijenjati i nadograđivati kako tehnologija napreduje. Lai i Kritsonis (2006) kao još jedan problem navode nedovoljno poznavanje tehnologije jer svaka osoba koja nije dovoljno educirana za rad s računalima neće biti u mogućnosti u potpunosti iskoristiti njihov potencijal.

Prema Bilić (2010), većina djece već od vrtićke dobi ima mobitel, laptop ili stolno računalo te pristup društvenim mrežama na kojima mogu biti izloženi rječniku koji nije ni približan standardnom, već je pun vulgarizama i psovki. Djeca će oponašati scene koje su im prikazane, zato je važno da je dijete okruženo dobrim uzorima ponašanja, ali kada je dijete prepušteno sadržaju koji nije kontroliran od strane ni jedne odrasle osobe, počinje usvajati neprimjerene jezične izraze koji vrlo brzo mogu postati dio njihovog vokabulara.

Prema istraživanjima Gentile i Anderson (2003), djeca češće posežu za videoigrama koje su nasilne i koje uglavnom sadrže vulgaran rječnik, što svakako može imati negativan utjecaj na njihov jezični razvoj.

Dopisivanje putem društvenih mreža također može loše utjecati na jezični razvoj jer se u većini slučajeva ne koriste cjelovite riječi niti rečenice, odgovara se *emojijima* i kraticama.

Platforma koja je trenutno najpopularnija među djecom je *TikTok* koji, iako može imati pozitivan utjecaj ako se prati edukativan sadržaj, najčešće ima negativne učinke. Iako aplikaciju prema pravilima smiju upotrebljavati djeca starija od 13 godina, roditelji svojoj djeci, zbog velike popularnosti aplikacije, pružaju mogućnost korištenja od najmlađe dobi. Aplikacija se bazira na trendovima, što znači da određeni sadržaj često ponavljaju različiti ljudi i zato često melodija ili fraza koja se rabi za vrijeme trenda ostaje u glavi, što za mlađu djecu, ako je sadržaj primjeren može biti pozitivno jer sadržaj navodi na ponavljanje iznova iste rečenice ili dijela pjesme. S obzirom na to da sadržaj u pravilu traje 15-60 sekundi što omogućuje brzu promjenu sadržaja koji nam se ne sviđa ili nam je dosadan, smatra se da ova platforma utječe i na smanjenje koncentracije i pamćenja. Iako će djeca uz pomoć ove platforme imati priliku usvojiti velik broj riječi u kratkom vremenu, te će riječi većinom biti trivijalne ili vulgarne ako sadržaj nije kontroliran. Naime, stranice prate ono što nam se sviđa i objave na kojima ostavljamo oznaku *sviđa mi se* te se prema tome slažu buduće objave koje će se pojavljivati na početnoj stranici korisnika. Ako dijete prati edukativni sadržaj s roditeljima i na tim objavama ostavlja oznaku *sviđa mi se*, to je sadržaj koji će se najčešće prikazivati, no ako nekontrolirano prati sadržaje, vrlo je vjerojatno da će njegova početna stranica izgledati potpuno drugačije od prethodno navedene.

4. Pandemija koronavirusa

Covid-19 zarazna je bolest dišnih puteva, uzrokovana virusom *SARS-CoV-2*, koja se pojavila u prosincu 2019. u gradu Wuhanu u provinciji Hubei u Republici Kini. Tek 7. siječnja 2020. godine kineske su zdravstvene vlasti obavijestile svijet o novom virusu. Nakon toga virus se velikom brzinom proširio cijelim svijetom te je do sada razlog smrti više od 6 milijuna ljudi, a više od 590 milijuna ljudi bilo je zaraženo ovim virusom. Samo u Hrvatskoj do sada je bilo više od milijun slučajeva, a umrlo je više od 16 tisuća ljudi (<https://news.google.com/covid19/map?hl=hr&mid=%2Fm%2F01pj7>). Brojke nisu prestale

rasti iako se situacija prividno smirila te su neke mjere zaštite poput nošenja maski, prikaz Covid potvrda pri ulasku na neka mjesta, ograničen broj okupljanja, u Hrvatskoj ukinute. S prvom osobom zaraženom 15. veljače 2020. godine u Hrvatskoj su uvedene mjere koje u početku nisu bile značajno restriktivne, ali u ožujku iste godine Vlada je donijela odluku o uvođenju *lockdowna* te je u razdoblju trajanja zatvaranja potpuno zaustavljen rad obrazovnih ustanova, ugostiteljskih objekata, teretana, plesnih škola, radionica, kina, muzeja, kazališta, tržnica, a otkazani su i javni događaji i okupljanja itd. (Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske; Ravnateljstvo civilne zaštite, 2022). Ljudi su bili u velikom strahu zbog ove drastične mjere jer je virus tada bio nešto novo, nisu znali kako se boriti protiv njega, jednostavno se širio i vlasti su ga htjele zaustaviti na ovaj način. Svatko je bio pogođen ovim virusom na različite načine, a uz odrasle posljedicama virusa, između ostalog i zbog zatvaranja obrazovnih ustanova, bila su pogođena i djeca. Iako je virus dolazio u valovima te su škole i fakulteti bili zatvoreni u više navrata, vrtići su bili posve zatvoreni samo za vrijeme *lockdowna*, a potom su nastavili raditi gotovo normalno uz propisane mjere jer su se mnogi roditelji morali vratiti na posao ili su bili primorani raditi od kuće zbog čega nisu mogli vrijeme provoditi s djecom već su djecu vodili u vrtiće. Zbog velikog postotka zaraznosti ovoga virusa vrtićke grupe su više puta bile u samoizolaciji, što je često stvaralo probleme roditeljima, ali i odgajateljicama koje su svakoga dana bile izložene riziku od zaraze, naročito jer se u vrtiću i ostale bolesti vrlo brzo šire. Najmlađa djeca koja su u dobi prilagodbe na vrtićko okruženje sve češće su izbivala i vrijeme prilagodbe se produljilo na više mjeseci, što je otežavalo situaciju roditeljima i odgajateljima, a naposljetku i djetetu. Iako se čini kako djeca nisu doživjela ovu pandemiju jednako kao odrasli te su brže prihvatili *novo normalno*, njihov psihički i fizički razvoj razlikuje se u odnosu na djecu koja nisu proživljavala ovo razdoblje u toj dobi. Zbog čestog boravka u kući djeca su bila zakinuta i za fizičku aktivnost koja im je prijeko potrebna za normalan fizički, ali i mentalni razvoj te igre s prijateljima, također potrebne za njihov kognitivni, ali i sveukupni, razvoj. Međutim utjecaj pandemije na dječji jezični razvoj nije bio drastičan jer su djeca ipak najčešće boravila u vrtiću gdje se njihovo obrazovanje u vrtićkom okruženju nastavilo. Kada bi odgajatelji i prepoznali neku promjenu u jezičnom razvoju u tom kratkom vremenskom razdoblju koje je dijete izbivalo odmah su mogli poraditi na njoj, a uz dokumentaciju svaki je djelatnik vrtića bio upoznat s njome. Iako se smatra da je pandemija imala brojne negativne učinke na ljude, za vrijeme *lockdowna* mnoge su obitelji bile bliže nego ikada. Bili su primorani provoditi vrijeme jedni s drugima, što se u današnjem užurbanom svijetu rijetko događa.

5. Intervju

Za potrebe završnoga rada proveden je strukturirani intervju s odgajateljicama skupine čiji se program temelji na učenju engleskoga kao stranoga jezika. Cilj je bio prikupiti mišljenja odgajateljica o utjecaju pandemije koronavirusa i medija na jezični razvoj djece. Analizirani su kvalitativni podaci prikupljeni tijekom razgovora s dvjema odgajateljicama, Marinom i Laurom², koje imaju 9, odnosno 10 godina radnoga staža. Obje odgajateljice već nekoliko godina (7 i 8 godina) rade u vrtićkoj grupi s engleskim programom, koji roditelji plaćaju kako bi njihova djeca učila i usvajala engleski jezik od najranije dobi.

Obje odgajateljice s kojima je proveden intervju rade u dobno mješovitim vrtićkim grupama koje pohađa po 25 djece u dobi 3-7 godina. Niti jedna od odgajateljica niti djeca nisu izvorni govornici engleskoga jezika. Sva su djeca iste nacionalnosti i svima je hrvatski materinski jezik, a što se tiče prethodnih znanja, odgajateljice su navele da djeca uglavnom ne dolaze s osnovnim znanjem engleskog jezika. Tijekom intervjuja pokušali smo saznati jesu li odgajateljice primijetile pozitivan ili negativan utjecaj medija – crtanih filmova, serija, računalnih igrica – na dječji jezični razvoj na materinskom ili engleskom jeziku i smatraju li da je navedeni utjecaj povezan s pandemijom koronavirusa. Obje su ispitanice naglasile da je utjecaj medija oduvijek negativan, ali i da je dodatno izražen tijekom pandemije jer su djeca više vremena provodila kod kuće uz različite medije, kao npr. Youtube i računalne ili video igrice. Na pitanje jesu li primijetile da su djeca počela više govoriti na engleskom jeziku tijekom i nakon pandemije, Marina je odgovorila: „Pa nekolicina djece da, imaju veći interes pa onda doma više toga s roditeljima čitaju i gledaju na mobitelu tako da se kod neke djece primjećuje veliki napredak npr. pri korištenju nekih fraza i vokabulara. Općenito, ne bih rekla da to ima veze s koronom i većim brojem sati provedenih kod kuće, već uz naš poticaj su neka djeca, s kojima se i doma radi, uz korištenje crtića ili edukativnih sadržaja razvijala jezik. To vrijedi samo za nekoliko pojedinaca“. U govornom, odnosno jezičnom razvoju materinskog i engleskog jezika odgajateljice nisu primijetile veće promjene kod većine djece. Prema jednoj od odgajateljica, starija djeca su ta koja češće koriste engleski u imenovanju predmeta, stvari i pojava i prije će koristiti riječi na engleskom nego na hrvatskom jeziku, ali većina djece ipak više koriste materinski: „Marina: Stariji će većinom odgovoriti na engleskom jeziku, a najčešće su to svakodnevne fraze kao što su: *I need water, I need to wash my hands...*“

² Radi zaštite identiteta stvarna imena ispitanica su izmijenjena.

Na pitanje imaju li problema s ispravljanjem izgovora pogrešno naučenih riječi kod djece, odgajateljica Laura odgovorila je: „Da, imamo djecu koja zavlače kao što to rade u crtićima. Imamo djevojčicu koja ima tri i pol godine, ona recimo povisuje tonove i zavlači kao što to rade likovi u crtiću. To je alarmantno i trebat će to ispravljati.“ Obje su odgajateljice zamijetile da pojedina, naročito starija, djeca upotrebljavaju i riječi koje nisu naučili u skupini, što potvrđuje da djeca i informalno usvajaju engleski jezik. Obje odgajateljice smatraju da su složenost rečenica koje djeca koriste nije mijenjala pod utjecajem pandemije, odnosno činjenice da je većina djece više vremena provodila uz različite medije. Također, starija djeca više koriste sleng koje nisu naučili u vrtiću: „Laura: Stariji znaju reći npr. What the heck! i te sve izraze iz crtića i igrice. Mi im, naravno, često govorimo za neke slengove koje koriste da nisu primjereni jer ima i prostota koje oni ni ne shvaćaju kao prostote u tom smislu riječi.“ Obje su odgajateljice potvrdile da neka djeca rado koriste prostote koje čuju u filmovima.

Na pitanje o potencijalnom pozitivnom ili negativnom utjecaju medija na dječji jezični razvoj na materinskom ili engleskom jeziku tijekom pandemije, obje su odgajateljice dale detaljan odgovor: „Marina: Mislim da sve ovisi o tome kako se, odnosno koji mediji se koriste i sudjeluje li roditelj pri njihovom korištenju. Ako dijete upotrebljava medij poput RTL-a i filmove s tog programa, logično je da će usvojiti prostote i agresivno ponašanje, to je u filmovima aktualno. Ukoliko medije upotrebljava u kontroliranim uvjetima, mogu itekako pozitivno utjecati na razvoj i materinskog i engleskog jezika. Zato je moje mišljenje da je tijekom pandemije korištenje medijima utjecalo negativno jer su roditelji radili od kuće i nisu mogli u potpunosti popratiti što njihova djeca rade. Bili su prepušteni sami sebi i gledali su što su htjeli kad god su htjeli. Spomenula bih Tiktok aplikaciju koju smatram negativnim utjecajem na razvoj u svakom pogledu.“; „Laura: Mislim da uopće nije problem u medijima ako su dani u kontroliranim uvjetima. Mogu poboljšati vokabular i sposobnosti korištenja jezika samo ako su kontrolirani i koriste prave sadržaje, odnosno medije. Također, važno je ograničiti vrijeme korištenja medija i uz takve uvjete mediji zaista mogu utjecati pozitivno na svaki aspekt dječjeg razvoja, pogotovo jezika.“

U intervjuu smo željeli saznati i koriste li se djeca engleskim jezikom u razgovoru s ostalom djecom dok se igraju ili sudjeluju u svakodnevnim aktivnostima: „Marina: Također starija djeca koriste engleski, dok se igraju npr. *pass the ball*, dok mlađa baš i ne.“; „Laura: Da, u međusobnom razgovoru starija djeca znaju često upotrebljavati engleski jezik jer i mi pokušavamo engleski jezik rabiti češće od materinskog jezika. Koriste fraze i znaju dosta pjesmica na engleskom jeziku koje zajedno često pjevaju u grupi čak i bez našeg poticaja.“

Na pitanje jesu li primijetile miješanje kodova, pauze zbog prisjećanja riječi ili korištenje obaju jezika u istoj rečenici, odgajateljice su odgovorile: „Marina: Jesam, da, to im se često događa. Pogotovo kod djece koja su naučila dosta engleskog jezika pa npr. kažu Joj vani je baš *hot*. Javlja se i prisjećanja i miješanje.“; „Laura: Da. Imali smo čak i dijete koje je znalo bolje engleski od materinskog jezika zato što je jako često provodilo vrijeme pred kompjuterom, pa smo ga na kraju zadnju godinu morali učiti materinski jezik, odnosno padeže. Konstantno je govorio u krugu na engleskom, vodio priredbe i predstave na engleskom jeziku, a materinski jezik nije skoro pa uopće znao upotrebljavati. To je problem engleskih grupa jer djeca svoj materinski jezik potpuno zanemare, a upravo je on važan za školu, a engleski jezik je sekundarni.“

Kao što možemo zaključiti iz intervjua s odgajateljicama, čini se da pandemija koronavirusa nije drastično utjecala na djecu vrtićke dobi jer su vrtići (osim u vremenu *lockdowna*) radili te većina djece ipak nisu provodila vrijeme ispred različitih vrsta medija, već su bila zbrinuta u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Mediji, prema mišljenju odgajateljica, ostavljaju posljedice na jezični razvoj, no na neku su djecu utjecala pozitivno, a na drugu negativno. S obzirom na to da se radi o malom broju ispitanica i malom broju prikupljenih podataka, nužno je napomenuti da zaključke o utjecaju koronavirusa i medija ne možemo generalizirati. Međutim, moramo naglasiti da je razgovor s odgajateljicama potvrdio da najvažniju ulogu s obzirom na utjecaj medija na djecu rane i predškolske dobi imaju roditelji i odgajatelji i način na koji odrasli sudjeluju s djecom u odabiru i kontroli medijskih sadržaja.

6. Zaključak

Pandemija koronavirusa na različite je načine utjecala na ljude, no na temelju informacija prikupljenih intervjuom i prikazanih u ovome radu moguće je zaključiti da je na djecu i njihov razvoj jezika i usvajanje i učenje stranoga jezika utjecala najmanje. Ono što utječe i utjecat će sve više na sva područja njihovog razvoja su mediji, koji počinju zauzimati glavno mjesto u ljudskim životima, od njih ne možemo pobjeći jer su posvuda, a što vrijeme više izmiče, to oni preuzimaju važniju ulogu. Kontrola sadržaja je ključna baš iz razloga što su različiti sadržaji postali lako dostupni u vrlo kratkom roku – u svega nekoliko *klikova*. Stoga roditelji, djeci bliske odrasle osobe i odgajatelji moraju preuzeti vodeću ulogu pri kontroli i odabiru medijskih sadržaja i usmjeravati djecu na edukativne sadržaje. Najrasprostranjeniji jezik sadržaja kojima su djeca izložena putem medija je engleski, što može imati pozitivan učinak na informalno i neformalno učenje i usvajanje ovoga jezika od najranije dobi. S obzirom na to da su istraživanja, kao što je navedeno u radu, dokazala da je razdoblje od ranijeg djetinjstva do puberteta važno za usvajanje stranoga jezika, odrasli mogu uputiti djecu na tečajeve, pružati im pristup edukativnim sadržajima kroz medije iz kojih će, na njima zanimljiv način, usvajati jezik. Međutim, ne treba ni pretjerivati i prerano djecu izlagati stranome jeziku kako ne bi nastali problemi pri izražavanju na materinskom jeziku.

Literatura

32bita.hr <https://www.32bita.hr/igre> Pristupljeno 26.6.2022.

Bialystok, E. (2006). Second-Language Acquisition and Bilingualism at an Early Age and the Impact on Early Cognitive Development. U R.E. Tremblay, R.G. Barr, i R.DeV. Peters (ur.), *Encyclopedia on Early Childhood Development [online]*. Centre of Excellence for Early Childhood Development. Preuzeto 9.2.2006. s <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.833.8531&rep=rep1&type=pdf>

Bilić, V. (2010). Povezanosti medijskog nasilja s agresivnim ponašanjem prema vršnjacima. *Odgojne znanosti*, 2(2), 263-281.

Brčić, I. (2020). Utjecaj videoigara na djecu. *In Media Res*, 9(17), 2669-2684. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/354680>

civilna-zastita.gov.hr https://civilna-zastita.gov.hr/UserDocsImages/CIVILNA%20ZA%C5%A0TITA/PDF_ZA%20WEB/Bro%C5%A1ura-COVID2.pdf Pristupljeno 24.8.2022.

Crovortex.com https://www.crovortex.com/recenzije/igre/igra-80-Suncica_Medu_Slovima.html Pristupljeno 14.8.2022.

Čizmić, I., i Rogulj, J. (2018). Plastičnost mozga i kritična razdoblja- implikacije za učenje stranog jezika. *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku*, 115-126. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/292399>

De Bot, K. (2014). The effectiveness of early foreign language learning in the Netherlands. *Studies in Second Language Learning and Teaching*, 4(3), 409-418. Preuzeto s <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1134812.pdf>

Enciklopedija.hr <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2006> Pristupljeno 6.8.2022.

Etwinning.net <https://www.etwinning.net/hr/pub/index.htm> Pristupljeno 14.8.2022.

Farzaneh, M., i Movahed, M. (2015). Disadvantage to Pre-school Children Learning a Foreign Language. *Theory and Practice in Language Studies*, 5(4), 858-864. Preuzeto s

<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.923.1450&rep=rep1&type=pdf>

Feltrin, S. (2019). Usporedni razvoj dječje dvojezičnosti u jednojezičnome okruženju — miješanje kodova na primjeru hrvatskoga i engleskoga jezika. *Hrvatski jezik: znanstveno popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika*, 6(1), 6–9. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/318209>

Fisher, R. (2005). *Teaching Children to Think* (second edition). Nelson Thornes. Preuzeto s [https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=0az0JYM_pHMC&oi=fnd&pg=PR7&dq=Fisher,+R.+\(2005\).+Teaching+Children+to+Think&ots=UnqwJmllMz&sig=NoklvC9Y44d9QG1AW9y-IPanXTc&redir_esc=y#v=onepage&q=Fisher%2C%20R.%20\(2005\).%20Teaching%20Children%20to%20Think&f=false](https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=0az0JYM_pHMC&oi=fnd&pg=PR7&dq=Fisher,+R.+(2005).+Teaching+Children+to+Think&ots=UnqwJmllMz&sig=NoklvC9Y44d9QG1AW9y-IPanXTc&redir_esc=y#v=onepage&q=Fisher%2C%20R.%20(2005).%20Teaching%20Children%20to%20Think&f=false)

Gentile, D. A., i Anderson, C. A. (2003). Violent Video Games: The Newest Media Violence Hazard. *Media Violence and Children*, 131–152. Preuzeto s https://drdouglas.org/drddpdfs/106027_07.pdf

Gulan, T., i Kresić, M. (2011). Psihotipologija i mogući transfer jezičnih elementa između dva jezika. *Odjel za lingvistiku Sveučilišta u Zadru*. Pristupljeno 1.8.2022. http://www.unizd.hr/Portals/0/pdf/Zadarska_lingvisticka_srida_23.11.11.pdf

Gunnerud, H. L. i sur. (2020). Is bilingualism related to a cognitive advantage in children? A systematic review and meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 146(12), 1059–1083. Preuzeto s <https://psycnet.apa.org/fulltext/2020-67422-001.pdf>

Imbd.com Pristupljeno 14.8.2022.

Jelaska, Z. (2007). Ovladavanje jezikom: izvornojezična i inojezična istraživanja. *Lahor*, 3, 86-99. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/32533>

Kim, E. (2006) Reasons and Motivations for Code-Mixing and Code-Switching. *Academia* 4(1), 43-57. Preuzeto s <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/55132672/reasons-and-motivations-for-code-mixing-and-code-switching-by-eunhee-kim-with-cover-page-v2.pdf?Expires=1659788578&Signature=GLe0dzSLcVcRkFYVE0W5WBnaJm9OpnpbB4ZvDPa1JhUh8f2wRonIX9YWlAgkrxFbz5tCMbV46VRPUWlhSaIxsV>

[Apu8rNVHOsgKtdd5OKCxX3cE7~mlxHFeg-z5hzH9OUam2BQmLpZkagMTgYA7Ogr58fpp-7J0-G1bKWFSsoZLk8NTskIUfaj2SnNFecGknOFAQIzS3kBJ4cCs1CF9UKZS0xjIF3gcVzoLyMzbVND51F3RXgF7y5wDj393i~IslazcAUB32KXTx4xm5rvKQ7eSYJ47VGzLECjTBfvntzuWkm4manpuToc0fFUMhNLPXTIrulul8aSf11XE~vJXfMQ___&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA](https://www.researchgate.net/publication/231954985_Pieter_Muysken_Bilingual_speech_a_typology_of_code-mixing_Cambridge_Cambridge_University_Press_2000_Pp_xvi306)

Kalus, P. (2010). *Teaching English to very young learners*. Diplomski rad. University of Pardubice. Preuzeto s https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/36105/KalusP_Teaching%20English_M%20_2010.pdf?sequence=1

Kovač, K. (2014). *Problematika dvojezičnog obrazovanja*. Završni rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Preuzeto s <https://repositorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A912/datastream/PDF/view>

Lai, C., i Kritsonis, W. (2006). The Advantages and Disadvantages of Computer Technology in Second Language Acquisition. *National Journal for Publishing and Mentoring Doctoral Student Research*, 3, 1-6. Preuzeto s <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.587.654&rep=rep1&type=pdf>

news.google.com <https://news.google.com/covid19/map?hl=hr&mid=%2Fm%2F01pj7>
Pristupljeno 24.8.2022.

Lightbown, P. M., i N. Spada, (2001). *How Languages are Learned*, Second edition. Oxford University Press.

Muysken, P. (1997). Code-switching processes: alternation, insertion, congruent lexicalization. U M. Pütz (ur.), *Language choices: conditions, constraints, and consequences* (str. 361-380). Benjamins.

Poplack, S., i Walker, J. A. (2003). Bilingual speech: a typology of code-mixing. *Journal of Linguistics*, 39(3), 678-683. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/231954985_Pieter_Muysken_Bilingual_speech_a_typology_of_code-mixing_Cambridge_Cambridge_University_Press_2000_Pp_xvi306

- Posokhova, I. (1999). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece: priručnik za roditelje*. Ostvarenje.
- Posokhova, I. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine: od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti-potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*. Ostvarenje
- Prebeg-Vilke, M. (1991). *Vaše dijete i jezik*. Školska knjiga.
- Rice, M. L., i Woodsmall, L. (1988). Lessons from Television: Children's Word Learning When Viewing. *Child Development*, 59(2), 420-429. Preuzeto s <http://cdmc.georgetown.edu/wp-content/uploads/2017/10/1988-01.pdf>
- Seeklogo.com* Pristupljeno 14.8.2022.
- Shin, J. K., i Crandall, J. (2014). *Teaching Young Learners English*. Heinle ELT. https://eltngl.com/assets/downloads/tyle_9781111771379/chapter_1_from_9781111771379_p02_lores.pdf
- Shiple, K.G., i McAfee, J.G. (2021). *Assessment in speech-language pathology: A resource manual* (sixth edition). Plural Publishing. <http://dl1.tarjomac.ir/audiology-speechtherapy/TPC202164.pdf>
- Skupnjak, D., i Tot, D. (2019). Zastupljenost neformalnog i informalnog učenja u profesionalnom razvoju učitelja. *Nova prisutnost*, 17(2), 309-322. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/324597>
- Thewrap.com* <https://www.thewrap.com/sesame-street-characters-ranked-elmo-cookie-monster-snuffleupagus/> Pristupljeno 14.8.2022.
- Zimmerman, F.J., Christakis, D.A., i Meltzoff, A.N. (2007). Associations between Media Viewing and Language Development in Children Under Age 2 Years. *The Journal of Pediatrics*. 151(4), 364-368 Preuzeto s <http://people.uncw.edu/hungerforda/Infancy/PDF/zimmerman.pdf>

Prilog 1

Upitnik

1. **Koja je dobna skupina u kojoj radite?**
2. **Koliko je djece u svakoj skupini?**
3. **Koliko dugo radite kao odgojitelj/odgojiteljica?**
4. **Koliko dugo radite u engleskoj skupini/engleskom programu?**
5. **Jeste li izvorni govornik engleskog jezika?**
6. **Jesu li djeca izvorni govornici engleskog jezika?**
7. **Jesu li djeca različitih nacionalnosti?**
8. **Dolaze li djeca u prosjeku s osnovnim znanjem engleskog jezika?**
9. **Jeste li prije pandemije koronavirusa primijetili pozitivan ili negativan utjecaj medija – crtanih filmova, serija, računalnih igrica – na dječji jezični razvoj na materinskom ili engleskom jeziku? Možete li se sjetiti primjera?**
10. **Jeste li primijetili promjene u dječjem govoru u posljednje dvije godine (tijekom pandemije koronavirusa)? Jesu li djeca počela više govoriti na engleskom jeziku u posljednje vrijeme?**
11. **Koriste li riječi na engleskom jeziku češće nego riječi materinskog jezika u imenovanju predmeta/stvari /pojava?**
12. **Kada trebaju odgovoriti na pitanje, sjete li se češće riječi na engleskom ili na materinskom jeziku? Kojih se izraza sjete na engleskom jeziku?**
13. **Imaju li poteškoće s govorom ili izgovorom pojedinih riječi na materinskom ili na engleskom jeziku?**
14. **Jeste li uočili da se njihov način izgovora razlikuje od izgovora koji ste ih učili? Imate li problema s ispravljanjem izgovora pogrešno naučenih riječi kod djece?**
15. **Upotrebljavaju li riječi koje niste učili u skupini ili rabili u praksi?**
16. **Jesu li njihove rečenice postale trivijalnije ili složenije tijekom pandemije?**
17. **Jeste li uočili da češće koriste riječi slenga na engleskom jeziku? Koje?**
18. **Čini li Vam se da su riječi koje koriste iz filmova/serija/crtanih filmova? Koje?**

- 19. Mislite li da su mediji pozitivno ili negativno utjecali na dječji jezični razvoj na materinskom ili engleskom jeziku tijekom pandemije? Na koji način? Imate li primjer?**
- 20. Jeste li primijetili da su djeca više zainteresirana kad govorite na engleskom jeziku?**
- 21. U razgovoru s ostalom djecom koriste li ponekad engleski? Koriste li engleski češće od materinskog jezika? U kojim situacijama? Koje izraze?**
- 22. Jeste li ikada primijetili miješanje jezika, pauze zbog prisjećanja riječi ili korištenje dvaju jezika u istoj rečenici?**

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada pod mentorstvom doc. dr. sc. Alenke Mikulec te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)